

УДК 336.226.11

Чижова Т.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри податкової та бюджетної політики
Херсонського національного технічного університету***Сисоєнко І.А.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри податкової та бюджетної політики
Херсонського національного технічного університету*

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ РЕГІОНУ

Стаття присвячена особливостям формування місцевих бюджетів за рахунок податку на доходи фізичних осіб. У статті розглянута загальна характеристика податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), наведено механізм перерозподілу ПДФО між бюджетами різних рівнів, визначено основні напрями реформування прибуткового оподаткування громадян як основного джерела формування місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, прибуткове оподаткування громадян, податок на доходи фізичних осіб, база оподаткування, адміністрування податку.

Чижова Т.В., Сисоєнко І.А. СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ НАЛОГА НА ДОХОДЫ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ В ФОРМИРОВАНИИ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ РЕГИОНА

Статья посвящена особенностям формирования местных бюджетов за счет налога на доходы физических лиц. В статье рассмотрена общая характеристика налога на доходы физических лиц (НДФЛ), приведен механизм перераспределения НДФЛ между бюджетами разных уровней, определены основные направления реформирования прибыльного налогообложения граждан как основного источника формирования местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, прибыльное налогообложение граждан, налог на доходы физических лиц, база налогообложения, администрирования налога.

Chyzhova T.V., Sisoenko I.A. THE ESSENCE AND MEANING OF THE TAX TO INCOMES OF PHYSICAL PERSONS IN THE FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES OF THE REGION

The article is devoted to peculiarities of local budgets at the expense of the personal income tax of physical persons. In the article the General characteristics of the personal income tax (PIT), the mechanism of redistribution of personal income between budgets of different levels, defined the main directions of reforming profitable taxation as the main source of local budgets.

Keywords: local budgets, profitable revenue, personal income tax (PIT), tax base, tax administration.

Постановка проблеми. Важливим регулятором перерозподілу фінансових ресурсів між державою та населенням виступає податок на доходи фізичних осіб. В умовах загострення та негативного впливу кризових явищ на фінансову стабільність держави оподаткування доходів громадян виступає однією із складових фінансового механізму держави.

Існуюча система оподаткування доходів громадян досить неефективна і потребує ґрунтовного аналізу з метою виявлення напрямів її реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок в дослідження проблеми оподаткування громадян зробили В. Андрущенко, О. Василик, О. Данілов, Ю. Іванов, А. Крисоватий, А. Соколовська. Незважаючи на велику увагу з боку провідних вчених до прибуткового оподаткування громадян, податок на доходи фізичних осіб та підвищення його ефективності залишається досить суперечливим і механізм його обчислення залишається недосконалим.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У вітчизняних реаліях вплив податку на доходи фізичних осіб на доходи бюджетів різних рівнів досить значний. Тому до найбільш складної проблеми фіскального та регулюючого значення слід віднести дослідження значення податків з особистих доходів фізичних осіб у формуванні доходної частини місцевих бюджетів.

Метою статті є дослідження фіскальної ефективності податку на доходи фізичних осіб та визначення основних напрямів реформування прибуткового оподаткування громадян.

Виклад основного матеріалу. Індивідуальне прибуткове оподаткування громадян в Україні здійснюється у формі податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) і регулюється IV розділом Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). Відповідними статтями цього розділу встановлені основні елементи податку на доходи фізичних осіб, до яких відносяться платники податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати, податковий період, ставки, пільги тощо (рис. 1).

Положення розділу IV «Податок на доходи фізичних осіб» Податкового кодексу України ґрунтуються на основних напрямках реформування податку, спрямованих на:

- реалізацію принципів прибуткового оподаткування, характерних для соціальних держав;
- розширення бази оподаткування за рахунок справляння податку з усіх видів доходів, крім цільових, що виплачуються з державних цільових фондів або одержаних як компенсація й відшкодування певних витрат;
- удосконалення системи оподаткування пасивних доходів з метою стимулювання інвестиційної діяльності;
- реалізацію заявочного принципу реєстрації самозайнятих осіб у податкових органах.

Податок на доходи фізичних осіб зараховується до місцевих бюджетів, тому він є основним бюджетоутворюючим податком. Більш детально розглянемо, як перерозподіляється податок на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів, на рисунку 2.

Рис. 1. Загальна характеристика податку на доходи фізичних осіб

Джерело: складено автором за даними джерел [1]

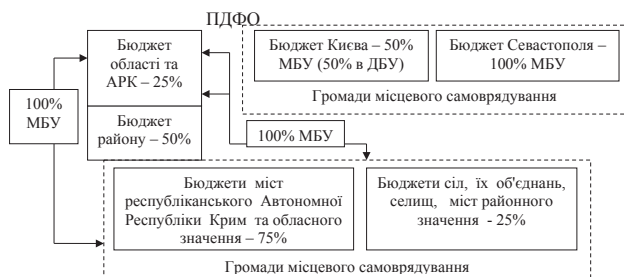

Рис. 2. Перерозподіл податку на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів

Джерело: складено автором за даними джерел [2]

Далі розглянемо податкові надходження до місцевих бюджетів України у таблиці 1.

У 2011 році порівняно з 2010 роком доходи місцевих бюджетів України збільшилися на 7,7%, податкові надходження збільшилися на 8,1%, з них податок на доходи фізичних осіб збільшився на 3,1 млрд грн, інші податки – на 64,6%. Неподаткові надходження у 2011 році порівняно з 2010 роком збільшилися на 23,9%.

Доходи місцевих бюджетів України у 2012 році порівняно з 2011 роком збільшилися на 16,3%. Податкові надходження збільшилися на 17,5% за рахунок збільшення податку на доходи фізичних осіб, майже на 13% – внаслідок збільшення мінімальної заробітної плати. У 2012 році відбулося збільшення надходжень від інших податків на 40,5%. Неподаткові надходження у 2012 році порівняно з 2011 роком збільшилися на 15,6%.

У 2013 році порівняно з 2012 роком доходи місцевих бюджетів України збільшилися на 10,9%. Податкові надходження збільшилися на 12,8%, з них податок на доходи фізичних осіб збільшився на 14,4%, інші податки – на 22,5%. Неподаткові надходження у 2013 році порівняно з 2012 роком зменшилися на 4%.

Податок на доходи фізичних осіб є бюджетоутворюючим податком місцевих бюджетів осіб, більш детально розглянемо структуру доходів місцевих бюджетів у таблиці 2.

Найбільшу частку в доходах місцевих бюджетів України займають податкові надходження, які у 2013 році досягли максимального значення – 86,7%. Найбільшу частку у податкових надходженнях займають надходження від податку на доходи фізичних осіб, які у 2013 році становили 72,1%, тому ба-

Таблиця 1

Динаміка дохідної частини місцевих бюджетів України у 2009–2013 роки

Доходи Роки	Сума, млрд грн					Темп приросту, %			
	2009	2010	2011	2012	2013	2010/ 2009	2011/ 2010	2012/ 2011	2013/ 2012
Податкові надходження у т.ч.:									
-ПДФО	59,2	67,6	73,1	85,9	96,9	+14,2	+8,1	+17,5	+12,8
-збір за першу реєстрацію транспортного засобу	44,5	51,0	54,1	61,1	69,9	+14,6	+6,1	+12,9	+14,4
-плата за землю	1,6	1,9	0,4	0,7	0,6	+18,8	-78,9	+75,0	-14,3
-інші податки	8,4	9,5	10,7	12,6	12,8	+13,1	+12,6	+17,8	+1,6
Неподаткові надходження	4,7	4,8	7,9	11,1	13,6	+2,1	+64,6	+40,5	+22,5
Інші доходи	7,8	8,8	10,9	12,6	12,1	+12,8	+23,9	+15,6	-4,0
Всього	3,2	4,1	3,0	2,7	2,8	+28,1	-26,8	-10,0	+3,7
	69,2	80,5	86,7	100,8	111,8	+16,3	+7,7	+16,3	+10,9

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

Таблиця 2

**Структура дохідної частини місцевих бюджетів України у 2011–2013 роки в динаміці
(без урахування міжбюджетних трансфертів)**

Доходи	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	сума, млрд грн	питома вага, %	сума, млрд грн	питома вага, %	сума, млрд грн	питома вага, %
Податкові надходження, у т.ч.:	73,1	84,3	85,9	85,2	96,9	86,7
- ПДФО	54,1	74,0	61,1	71,1	69,9	72,1
- збір за першу реєстрацію транспортного засобу	0,4	0,5	0,7	0,8	0,6	0,6
- плата за землю	10,7	14,6	12,6	14,7	12,8	13,2
- інші податки	7,9	10,8	11,1	12,9	13,6	14,0
Неподаткові надходження	10,9	12,6	12,6	12,5	12,1	10,8
Інші доходи	3,0	3,5	2,7	2,7	2,8	2,5
Всього	86,7	100,0	100,8	100,0	111,8	100,0

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

чимо, що податкові надходження місцевих бюджетів України формуються за рахунок податку на доходи фізичних осіб.

З цією метою розглянемо фіскальні характеристики податку на доходи фізичних осіб на рисунку 3.

Як видно з даних рисунка 3, податок на доходи фізичних осіб відіграє основну роль при формуванні доходів місцевих бюджетів. Його частка у загальній сумі доходів місцевих бюджетів України з 2007 року (59,7%) по 2010 рік (62,7%) мала тенденцію до зростання після реформування механізму справляння податку. У 2012 році порівняно з 2011 роком частка податку на доходи фізичних осіб у загальній сумі доходів місцевих бюджетів України скоротилася до 60,6%.

Рис. 3. Роль податку на доходи фізичних осіб у формуванні доходів місцевих бюджетів України (без урахування міжбюджетних трансфертів)

Джерело: складено автором за даними джерел [3]

З рисунка 3 бачимо, що лівову частку податкових надходжень до місцевих бюджетів України забезпечує саме податок на доходи фізичних осіб. Починаючи з 2009 року частка податку на доходи фізичних осіб у податкових надходженнях до місцевих бюджетів України постійно коливається.

Причиною скорочення у 2009 році частки податку на доходи фізичних осіб у податкових надходженнях до місцевих бюджетів України стала світова фінансово-економічна криза, яка суттєво вплинула на економіку України, а саме відбулося:

- скорочення платіжного балансу;
- скорочення виробництва;
- зменшення кількості робочих місць;

– зростання чисельності безробітного населення.

У 2012 році порівняно з 2011 роком частка податку на доходи фізичних осіб у податкових надходженнях до місцевих бюджетів України скоротилася з 74% до 71,2%. Причиною даного скорочення було: нерівномірне навантаження на доходи населення, у результаті чого значна частина податкових надходжень до бюджету відбувається за рахунок доходів осіб з низьким рівнем доходу; функціонування тіньового сектору економіки, де значна частина доходів взагалі не оподатковується.

У 2013 році частка податку на доходи фізичних осіб у податкових надходженнях складала місцевого бюджету України 72,1%.

Поряд з цим існують ще ряд чинників, які впливають чи можуть впливати на динаміку (збільшення-зменшення) надходжень податку на доходи фізичних осіб, тобто вона може бути прямо залежна від збільшення особистих доходів громадян, підвищення заробітної плати на підприємствах, установах, організаціях, своєчасності її виплати, суттєвого зменшення заборгованості із заробітної плати.

Висновки та пропозиції. Отже, податок на доходи фізичних осіб є вагомим інструментом формування дохідної частини місцевих бюджетів України. Однак підходи, які покладені в сучасному податковому законодавстві до механізму нарахування та сплати ПДФО, роблять цей податок лише податком із заробітної плати. Тому тенденція до його зростання пояснюється переважно поступовим підвищенням рівня заробітної плати протягом останніх років.

Тому основним напрямом реформування системи прибуткового оподаткування громадян повинно стати, у першу чергу, вдосконалення механізму адміністрування, розширення податкової бази за рахунок зменшення масштабів ухилення від оподаткування, підвищення відповідальності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сідельникова Л.П. Оподаткування суб'єктів підприємництва [Текст] : навчальний посібник / Л.П. Сідельникова, Т.В. Чижова, Я.В. Якуша. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2012. – 424 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Бюджетний Моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2009-2013 рр. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. – Режим доступу : www.ibser.org.ua/news/435/lang=ua.